

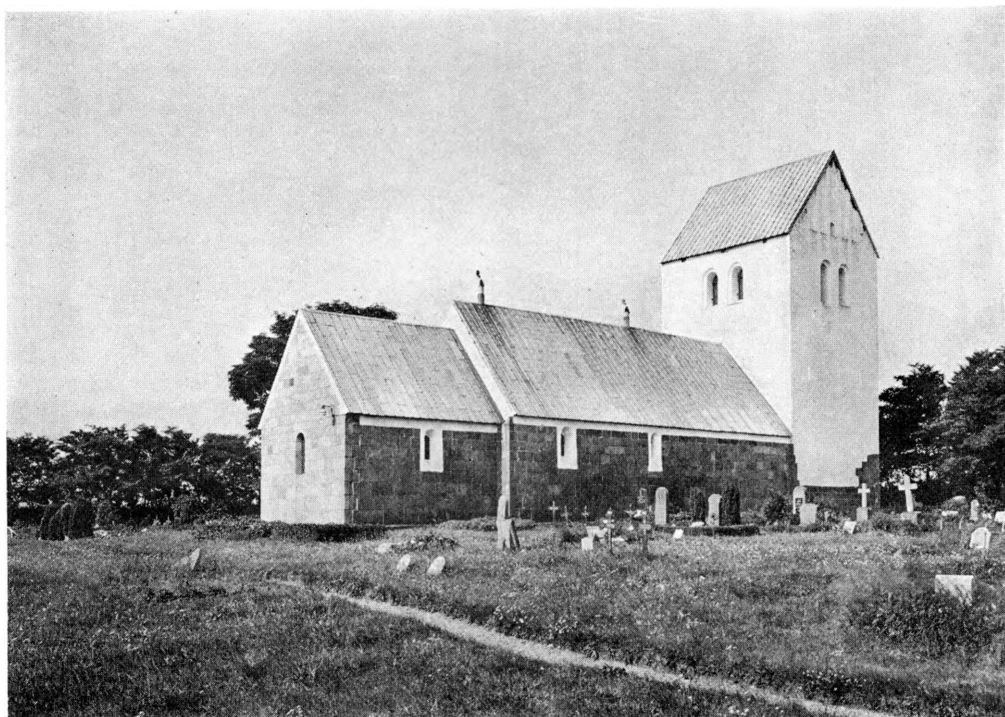

Fig. 1. Østerild. Ydre, set fra Nordøst.

H. M. 1935

ØSTERILD KIRKE

HILLERSLEV HERRED

Kirken er *Anneks* til Hunstrup, og Patronatsforholdene er, ialfald fra o. 1630, fælles for de to Kirker (se S. 332). Den overgik til Selveje 1. Januar 1915. Ang. gejstlige Forhold i ældre Tid, se Hjaremaal S. 350.

Østerild er den eneste Landsbykirke i Amtet og en af de faa nørrejske Granitkvaderbygninger, hvis Opførelsestid kan bestemmes paa anden Maade end ved rent arkitekturhistoriske Slutninger. Da en Murer 1914 skulde foretage en Istandsættelse af Korets Østmur og derfor fjernede Kvaderklædningen under Vinduet, styrtede Kassemuren sammen, og i Mørtelen herfra fandtes fem Mønter og endvidere »i Muren bag Stenalteret« andre to. Een af Mønterne kan henføres til Sven Grathe, tre til Valdemar den Stores første Regeringsaar, mens Resten er ubestemmelige. Fundets Sammensætning sandsynliggør, at det er blevet indmuret o. 1160. En saadan Indmuring af Penge — oprindelig vel en Slags Offer — kendes allerede fra den klassiske Oldtid og bruges den Dag i Dag ved Grundstensnedlæggelser¹.

Kirkebyen ligger paa »Østholmen«, tæt ved Nordenden af den nu tørlagte Østerild Fjord; fra Kirken er der vid Udsigt mod Øst over Vejlerne. Kirkegaarden hegnes af Jorddiger med stensatte Forsider. Ved en Indkørsel i Nord staar Granitstolper med indhugget Aarstal 1815; desuden findes en Indgang i Sydøsthjørnet.

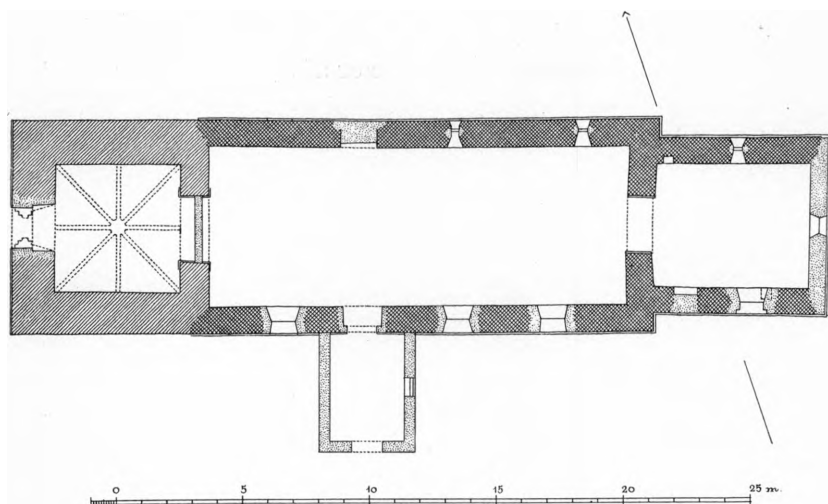

Fig. 2. Østerild. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1936.

Bygningen består af Kor og Skib fra romansk Tid, Taarn fra sengotisk Tid og nymodens Vaabenhus. Orienteringen afviger temmeligt stærkt mod Syd.

Den romanske *Granitkvaderkirke*, Kor og Skib, der efter det i Indledningen nævnte Møntfund maa være bygget o. 1160, har 33 cm høj Skraakantsokkel, hvorunder Syldstenene kommer til Syne paa Koret og paa Skibets Nordside. Korets Østmur er genrejst efter Nedstyrtningen, men Østvinduets itubrudte Monolitoverligger, der ikke er genindsat, staar nu ved Skibets Sydside. Den har falsede Overhjørner og over Toppen af Buen (Bredde 78 cm) et lille indristet Kors med korte Tværstreger for Enderne; den nederste Korsarm skæres af en Figur af Form som en Maanesegl, hvis Spidser peger nedad. Korets Nordvindue er bevaret (H. 120 cm, Br. 67, over Sökkelen 218; Indermaal 145 × 67). Vestligst i Korets Sydmur har der været en Præstedør, der nu kun ses som en Vægniche; de ydre Dele er forsvundet ved en Omsætning af Kvadrene. I Skibet, hvis Murhøjde er o. 3,80m over Sökkelen, findes to oprindelige Nordvinduer bevaret, det vestre maaler o. 140 × 52 cm og sidder o. 230 cm over Sökkelen. Kalklag skjuler Overliggerernes Overkanter; intet af Vinduerne har Saalbænkmonolit. Dørene, som ikke har brudt Sökkelen, er begge retvinklede, men Norddørens Yderkarm er ødelagt ved Omsætning; den flyttede Overligger er 157 cm lang. En knap saa lang, ligeledes flyttet Sökkelsten, er skraakantet nærmest Enderne og har paa Midten et 99 cm langt, rektantet Parti, der angiver Dørhullets Bredde. Den endnu aabne Syddør er udvidet 1935. I Skibets Nordmur findes et anseligt, rektangulært Stenhuggerfelt med svagt rundstavprofileret Ramme, i Skibets Sydmur et lille Rektangel.

I det *Indre* har Triumfmuren Skraakantsokkel og noget forskelligt profilerede Kragsten med Skraakant forneden (S. 216 Fig. 10—11). I Korvæggene

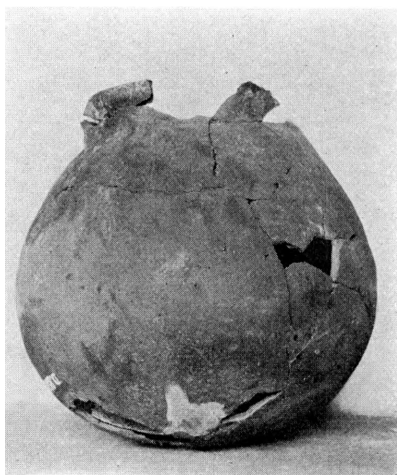

Fig. 3. Østerild. *Lydpotte fra Koret
(S. 344).

findes to smaa firkantede Gemmenicher. Væggene er af smaa Marksten, hvilket Materiale ligeledes ses i de bevarede Dele af Skibets Taggavl. Da Korgavlen var styrtet ned, fandtes der Rester af tre **Lydpotter*, som havde siddet indmuret i Østvæggen tæt under Loftshøjde; den bedst bevarede af disse (Fig. 3), nu i Nationalmuseet, er af graat, uglaseret Ler², 18,5 cm i Tvm., Halsvidde 12, Dybde 17.

Tilbygninger og Ændringer. Det i sengotisk Tid tilbyggede *Taarn*, der er jævnbredt med Skibet, er over udflyttede romanske Kvadre af gule og røde Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet, der 1935 blev indrettet til

Ligkapel med moderne Vestdør (Arkitekt Hother Paludan), har rund, nu lukket Taarnbue mod Skibet, rundbuet, falset Vestvindue med smigede Inderkarme og dækkes af et i Væggene indbygget, ottedelt Hvælv, hvis Halvstens Ribber mødes i rund Topskive (ingen Overribber). Adgangen til det mørke Mellemstokværk er over Skibets Loft gennem en fladbuet, mod Øst falset Dør. Klokkestokværket har paa hver Side to rundbuede, fælsede Glamhuller. Gavlene vender »forkert« (Nord-Syd); Nordgavlen har bevaret fem Højblændinger, hvis Toppe dog nu alle er afskaaret af Taget, medens den glatte Sydgavl er ommuret med smaa Sten 1705 af Christen Murmester, Nors (Rgsk.).

Det uanselige *Vaabenhus* mod Syd er af smaa Mursten, fra 1800'erne; dets aabne Tagværk er opsat 1935.

Kirken har fladrundbuede Sydvindlier, Korets er falset, alle af smaa Mursten. I disse Vinduer sidder gotiserende Støbejernsstel, medens de romanske Nordvinduer har Træ-Karme. Kvadermurene, af hvilke den allerede 1718 om-satte Korgavl³ som nævnt blev genopført 1914 med opbanede Sten og nyt Østvindue, staar blanke, med Kalkstriben under Tagskægget og omkring Langsiders Vinduer. Murstenspartierne er hvidkalkede. Tagværkerne, som er fornyede med Brug af gammelt Egetømmer, er blytækte, Vaabenhuset dog teglhængt. Det Indre af Kor og Skib har Bjælkeloft.

INVENTAR

Alterbord, romansk, muret af Granitkvadre som en firkantet Blok med Skraakantsokkel, 79 cm bred, 67 dyb, og med ligeledes skraakantprofileret Monolitplade, 128,5 × 96 × 27 cm. I Pladens Overside en rektangulær *Helgen-*

grav af vanlig Type, 24 × 13 cm i øvre Maal, nu tom og dækket med en ny Fyrreflage.

†*Alterklæde*, af »røed blommet Plyss« anskaffedes 1719³.

Altartavlen bestaar af tre Malerier: Nadveren, flankeret af Kristus paa Korset og Opstandelsen, signeret (Marinemaler A. C. Riis-) »Carstensen 1878«, anbragt i en trefløjet, spidsbuget Ramme, der er lavet af en stedlig Snedker, aabenbart med Tavlen i Hjaremaal som Forbillede. I Fodstykket indgaar det tvedelte Postamentfelt af en lutheransk Fløjaltartavle, i hvis Fyldinger er en barok, graat i graat malet, til Hunstrup-Tavlen svarende Blomsterguirlande fra 1712, medens Rammerne har en Staffering fra o. 1775, hvilket alt blev fremdraget 1937; samtidig blev Tavlens Rammeværk graamarmorert⁴.

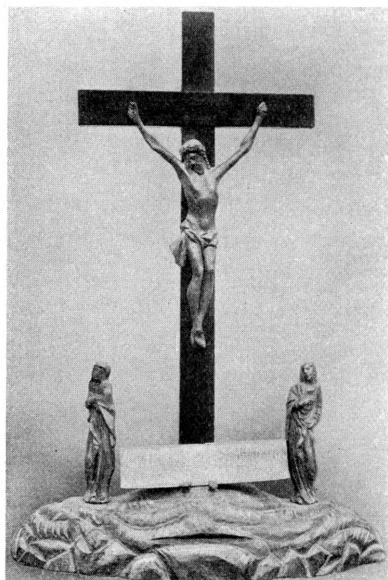
Den tidligere †*Altartavle* har, som det fremgaar af det bevarede Postament, været af lutheransk Fløjtype fra o. 1600. 1712 fik Peder Lauridsen i Hjaremaal Betaling i 17½ Dag for at »gøre Løvværk omkring Tavlen«; endvidere anskaffedes 6 Alen Lærred, »som Stafferingen inden i Altartavlen blev sat paa«, og der blev købt 1½ Td. Kul, hvorved Kontrafejereren varmede sin Limfarve (Rgsk.). I Museumsindberetningen 1878, kort inden Borttageisen, beskrives Tavlen som et næsten udslidt Oliemaleri, paa hvis Ramme bl. a. stod:

»Hvad ziirligt her er gjort
Her Cristen det har dreven.
Manden, som Kunsten forestod
Jens Trane staaer her skreven
Anno 1712 den 23. Decembr«.

Altersølv. Kalk, 21,5 cm høj, sammensat af Dele fra forskellig Tid. Fra 1685 er Foden med seks fladrunde, trappeformet opdrevne Tunger; det store, foroven svagt udsvajende Bæger med Spejlmonogrammerne FB og SAB (Frederik Berregaard til Kølbygaard og Hustru Sophie Augusta) stammer sikkert fra 1777, mens den glatte, runde Knop er fra 1882. Under Fodpladen er graverede Versaler: »Hundstrup oc Østerild Kirchers Kalch weyer 38 Lod, bekosted in Augusto 1685«. Under Bunden indprikket Skriveskrift: »Forbedret in Decembr. Ao 1777 og veier 39 Lod 1½ Qt.« og »Forbedret i October 1882«; paa Foden to ens Mestermærker for Aalborgguldsmeden Børge Matthiessen Lemmick (Orik 495). *Disk* fra 1700'erne, stemplet P.K.

Alterstager fra o. 1600, 36,5 cm høje, svarende til Hjaremaal (S. 354). Over den ret høje, profilerede Fod har Skaffet en svær Kugle og herover atter et slankt Balusterled; Lyseskaalen er flad, Lysetornen malmstøbt.

Alterkrueifiksgruppe (Fig. 4), et lille, ret fint Arbejde fra 1700'erne med blystøbte Figurer paa et Fodstykke af Træ samt en Indskriftplade i Bly med

E. M. 1938

Fig. 4. Østerild. Alterkrucifiksgruppe
(S. 345).

E. M. 1940

Fig. 5. Østerild. Daabsfad med Profilhoved af Cicero
(S. 346).

graveret Fraktur: »Iesu Lidelse trøster mig, Naar mit Hierte bedrøver sig«. Nyt Korstræ.

†*Messehageler*. 1) 1690 nævnes en gammel, forslidt Hagel af blaat Fløjl. 2) Af rødt, blommet »Plyds«, anskaffet 1706 (Rgsk.).

Font, romansk, af Granit, af Tybotype, Kummen, 81 cm i Tvm., med Bægerblade og Midtafløb, Foden med høje Hjørneknolde.

Fad (Fig. 5), af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575. I Bunden er et opdrevet Profilhoved med Versalomskrift: «Marcus Tullius Cicero Cons.»; derom tre Bælter, inderst med Bukler, derpaa en Minuskelring af vanlig Type og yderst Versaler: SEALRECORDE(?). Et Bækken til Fonten, købtes 1687 for 3 Dlr.

2 Mark (Rgsk.).

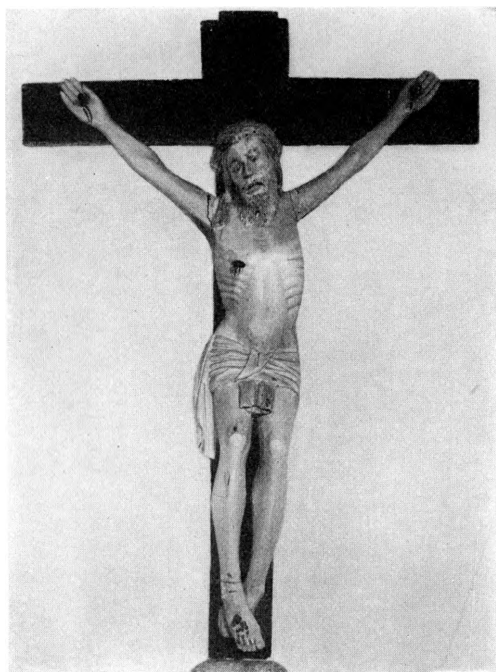
Korbuekrucifiks (Fig. 6), sengotisk, fra o. 1450—1500, 155 cm højt, svarende til Ræer (S. 226 f.); 1712 er Armene fornyede i dybthængende Stilling, af Peder Lauridsen (Rgsk.), der ogsaa har skaaret Fødderne og vistnok det enkle Korstræ, hvis Indskriftplade med »Iesus Nazareus Rex Iudæorum« efter de malede Kursivbogstaver maa stamme fra Begyndelsen af 1700'erne. Ved en Istandsættelse⁴ 1937 blev Figuren opmalet delvis efter Farvespor fra 1700'erne: Legemet mørkt elfenbens-agtigt, Lændeklædet forgyldt, mens Skæg og Haar er forsølvet med mørk Lasering i Hulningerne, Tornekronen vissengrøn; fra alle Vunder løber Blodstrimer. Korstræet er sort, Skrifttavlen hvidgraa med sortbrune Bogstaver. Paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol fra Slutningen af 1500'erne, af Kolleruptype, men med glatte Storfelter, svarende til Sennels (S. 326) og ligesom denne paa fire Fag, der adskilles af hjørnebøjede Fyldingslisener. Det samtidige Opgangspanel er glat. Ved en Istandsættelse⁴ 1937 fjernedes to Farvelag, henholdsvis fra Slutningen af 1800'erne (Felterne imiteret Eg og Mahogni) og 1700'erne (Marmorering), og den oprindelige Renaissancestaffering (rødt, grønt, sort, Sølv og hvidt) blev fremdraget. I Smalfelternes sorte Bund var ethvert Spor af Skrift forsvundet, de lodrette Fyldinger var elfbensfarvede, mens Storfelterne stod umalede. Ved Istandsættelsen tilføjedes Skriftstederne, de sorte Mauresker og Storfelternes Evangelisttegn, efter Motiverne fra Jersie Prædikestol (Tune Hrd., Københavns Amt). Paa Opgangspanelet, hvis Fodstander er ny, afdækkedes en smuk Dekoration (Fig. 7), hvis Malemaade meget ligner Lydhimmelens i Hjaremaal (S. 355). Motivet er en udpræget Loftsdekoration. Under den maureskesmykkede Gesimsliste ses imiteret, graabrunt, kassetteagtigt Rammeværk, der omslutter forskelligtformede Felter, de runde med Englehoveder, de halvrunde med Blomsterrosetter og de øvrige med rød Masering paa lys, gullig Bund; i Korsfelterne desuden Stjerner, Blomster og Flammer med sort. Kassetterammerne er graa med brunlige og sorte Skygger og orangegule og hvide Lys.

Stolestaderne stammer fra Kirkens Hovedistandsættelse 1937 og afløste nogle enkle Stader fra Slutningen af 1880'erne. — 1687 lavede Michel Jensen i Lim(?) 8 nye, lukkede Karlestole nedenfor Døren, 1700 leverede Christen Ibsøn af Klou 10 Karlestole fra Kirkedøren og op til Prædikestolen; samtidig »paneledes« Væggen langs med og Fjælgulvet. 1709 gjorde Anders Bach og Lars Andersen i Hogser (o: Hovsør) 14 nye, indpaneledede Stole, endvidere to i Taarnrummet »ved sønder Side af de gamle, som var tjenlige«, samt Murpanel (Rgsk.).

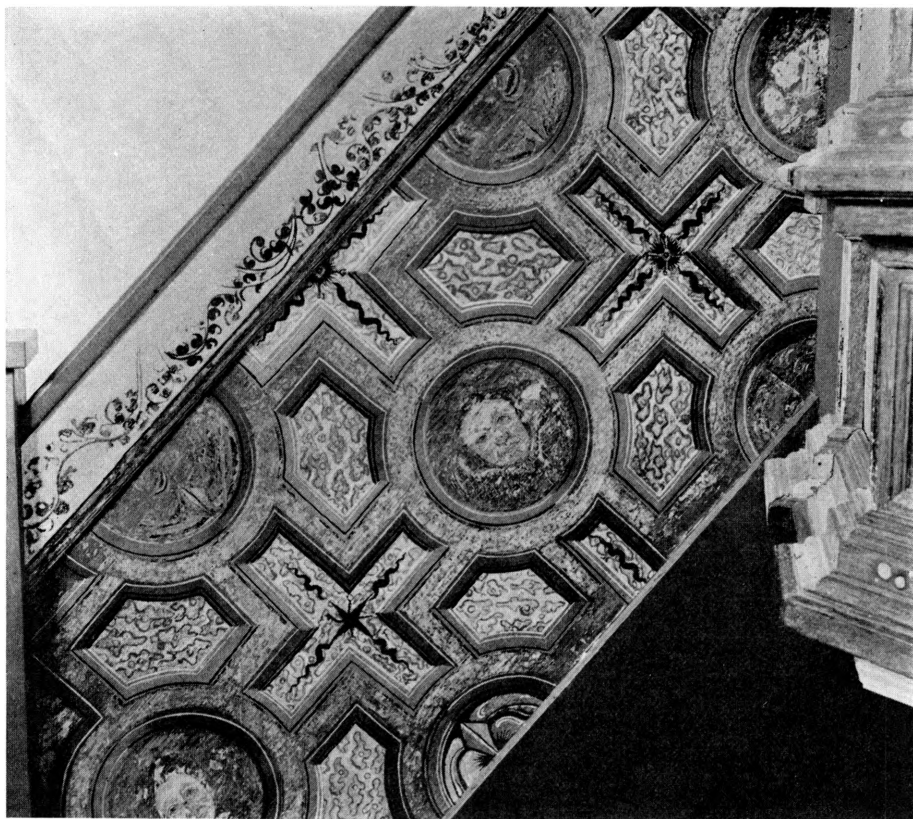
†*Pulpitur* omtales i Regnskaberne 1695 og 1709; efter 1884 er et Vestpulpitur »fra nyere Tid« nedtaget.

Pengeblok, af Støbejern, cylinderformet, 83 cm høj; 1938 midlertidigt udsat paa Kirkegaarden.

E. M. 1936

Fig. 6. Østerild. Korbuekrucifiks (S. 346).

Johs. Th. Madsen 1937

Fig. 7. Østerild. Prædikestolsopgang (S. 347).

Klokke omstøbt af De Smithske Jernstøberier i Aalborg 1913.

Paa den tidligere *†Klokke* læstes: »1816 har Her Schønau, P. Mechelsen, N. Schøt, T. Helleberg og øvrige Kirkens Eier ladet dene Klokke omstøbe hos Peder Meilstrup, Klokkestøber i Randers«.

GRAVMINDER

Grausten. Knud Lund, født i Tørring Præstegaard 22. Aug. 1752, »Sognepræst i 32 Aar paa forskellige Steder«, gift 31. Okt. 1794 med Jomfru Karen Kjærulf fra Nørre Haugaard (syv Børn), død i Abildgaard i Østerild 26. April 1823. Sandsten, 131 × 70 cm, med fordybet Skriftekrift undtagen Præstens Navn, der er i Fraktur. Paa Kirkegaarden ved Korets Sydside.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1686—1719, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af M. Borch og C. Engelhardt 1878, M. Mackeprang og E. Moltke 1936. Revideret af C. A. J. og E. M. 1938.

F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1884. S. 104—06 (NM).
Opmaalingen m. m. 1930, 1934 af Arkitekt Hother Paludan (NM).

¹ Aarbøger f. nord. Oldkyndighed. 1931. S. 250 f. ² Sml. M. Mackeprang, i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed. 1905. S. 45 ff. ³ Forklaring over Kgl. Majestæts beholdne Kirker 1720 (RA). ⁴ Ved Maler Johannes Th. Madsen.

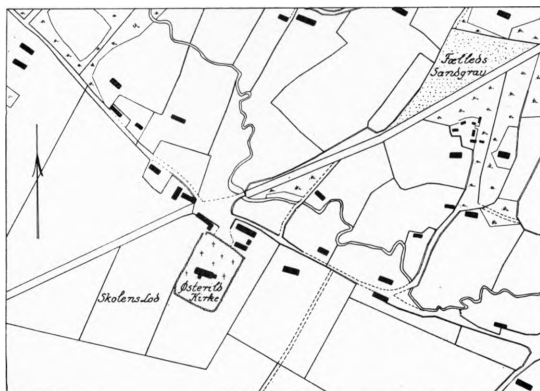

Fig. 8. Østerild 1798.